

Stanislav Gorčan

Dogajanje na štirih mednarodnih mejnih prehodih v Prekmurju

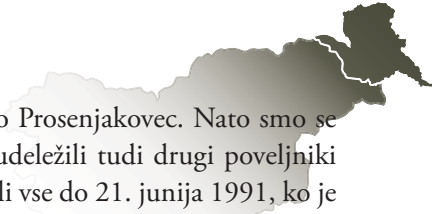
Uvod

V svojem prispevku opisujem dogodke, ki so se dogajali pred osamosvojitveno vojno za Slovenijo, predvsem pa med njo na mednarodnih mejnih prehodih v Prekmurju. Opisal sem jih na podlagi spominov in pričevanj nekaterih udeležencev ter na podlagi podatkov, objavljenih v diplomski nalogi nekdanjega poveljnika 75. ObmŠTO Murska Sobota Edvarda Mihaliča.

Mejni prehodi s sosednjimi državami so za vsako državo zelo pomembni. So nekakšna žila, po kateri se pretakajo materialna sredstva in prebivalstvo, se širita gospodarstvo in tehnologija, kar je za razvoj države zelo pomembno. V Prekmurju sta bila takrat mednarodna mejna prehoda z Avstrijo v Gederovcih in Kuzmi, maloobmejni prehodi pa še na Cankovi, v Fikšincih in Trdkovi. Mednarodna mejna prehoda z Madžarsko sta bila na Hodošu in v Dolgi vasi²¹⁵, maloobmejnih prehodov pa ni bilo.

Pomembnosti mejnih prehodov se je zavedala tudi vlada in vodstvo naše novonastale države Slovenije. Že v spomladanskih mesecih so se iskale rešitve, kaj narediti, če mejne prehode zavzame ali blokira JLA oziroma takratni zvezni organi in nam tako preprečijo stik z ostalim svetom. Zato smo bili poveljniki odredov vpoklicani maja 1991 na enodnevno usposabljanje. Ob prejemu poziva nam ni bilo jasno, zakaj pravzaprav gre, saj smo se enodnevne vaje morali udeležiti v civilni obleki. Omenjenega dne smo se zbrali pred štabom TO v Murski Soboti, se usedli v civilno terensko vozilo in se odpeljali v smeri Gederovec. Vodja poti je bil takratni inšpektor milice Ciril Magdič. Seznanil nas je z možnim scenarijem, če bi mejne prehode zavzeli organi SFRJ in JLA. Naša naloga je bila poiskati eventualne nove mejne prehode, ki bi jih odprli v primeru omenjenega scenarija. Peljali smo se v smeri Cankove in naprej v vas Ocinje. V Ocinju smo si ogledali cesto, ki pelje proti Avstriji in kjer bi lahko odprli mejni prehod. Poveljniki pa smo iskali najboljše položaje za njegovo varovanje. Isti postopek smo izvedli v Trdkovi ob meji z Avstrijo in v Martinju ob meji z Madžarsko. Ogledali smo si še druge možne lokacije, npr. Čepince,

215 Dogajanje na mednarodnem mejnem prehodu v Dolgi vasi je opisano v prispevku pod naslovom Dogajanje na območju Občine Lendava v osamosvojitveni vojni.

prevozili pa smo tudi vse ceste v bližini meje, in sicer vse do Prosenjakovec. Nato smo se vrnili v Mursko Soboto. Verjetno so se podobnega ogleda udeležili tudi drugi poveljniki odredov na lendavskem območju. Drugih priprav nismo imeli vse do 21. junija 1991, ko je 75. ObmŠTO Murska Sobota sklical vse starešine enot TO, ki so bili zadolženi za izvedbo načrta Kamen. Po seznanitvi z načrti je bil opravljen poveljniški ogled terena, predvsem mobilizacijskih mest.

Mobilizacija

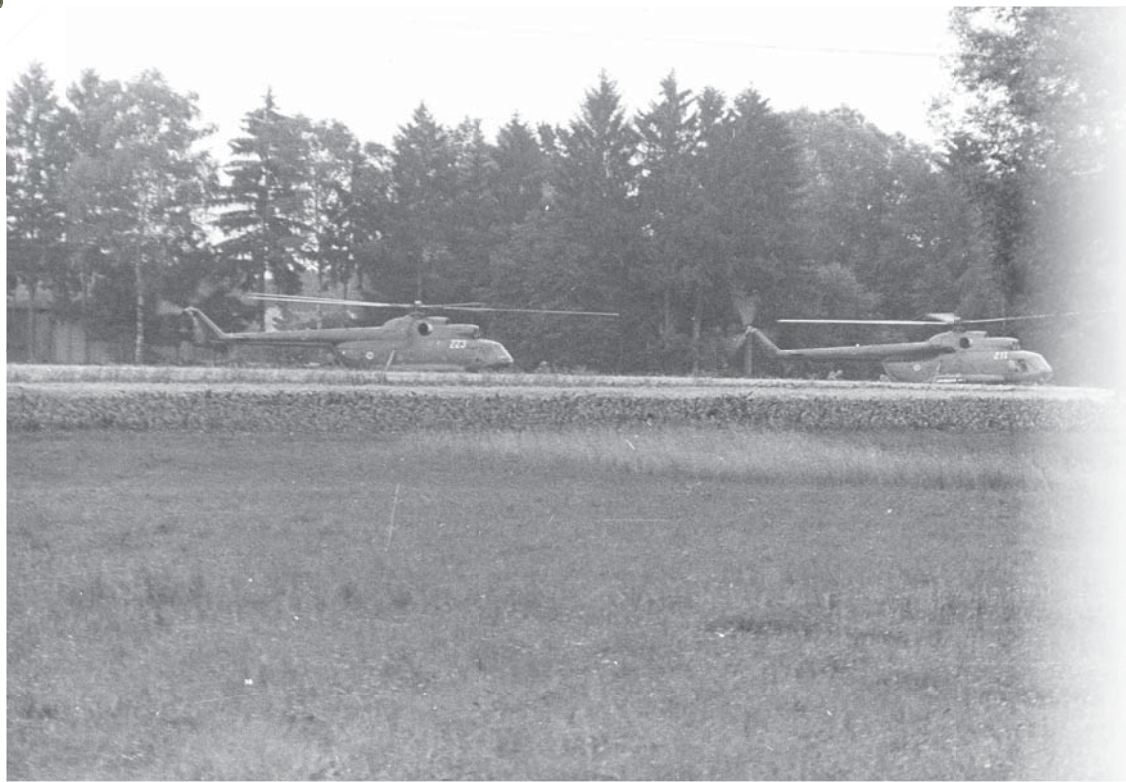
Mobilizacija enot TO v Prekmurju se je začela 24. junija in bila zaključena 27. junija 1991. Mobiliziranih je bilo 965 pripadnikov TO. Za zasedbo oziroma varovanje mejnih prehodov so bile razporejene naslednje enote:

- 1. odred TO, dva voda diverzantskega odreda in en vod 2. posebne čete v Gederovcih,
- 5. odred TO in en vod 2. posebne čete v Kuzmi,
- 3. odred TO, dva voda 2. odreda TO in en vod 2. posebne čete na Hodošu in
- 1. posebni vod TO, 2. in 3. diverzantski vod TO in dva voda 7. odreda TO v Dolgi vasi.

Na mobilizacijskih zbirališčih smo doživeli prva presenečenja. Pri nekaterih osebah, ki bi nam morale odpreti gasilske domove, smo naleteli na začudenje in šele po prepričevanju dosegli, da so nam dali ključe. V enote so bili vpoklicani tudi nekateri pripadniki iz drugih enot TO, ki jih nismo poznali in smo se z njimi takrat prvič srečali. Tudi pri razdeljevanju orožja je bilo precej začudenja, ko smo prejeli puške, ki so namesto jermenov imele »špago«, tj. vrvico za vezanje slame, oziroma prejeli orožje, za katerega ni bilo ustreznega streliva. V nekaterih enotah niso delovale radijske postaje za zvezo z nadrejeno enoto ali pa so delovale samo, ko so bile priključene na električno omrežje. Kljub začetnim težavam smo uspeli vzpostaviti zadovoljivo stanje, da so enote bile pripravljene za izvedbo določenih nalog. Na mobilizacijskih zbirališčih smo vzpostavili stražarsko službo in druge varovalne ukrepe, saj so nas ves čas opazovali vojaki JLA, ki so se vozili okrog. Hrano za pripadnike je vsaka enota zase organizirala v bližnjih gostinskih lokalih ali na kak drug način.

Dogajanje na posameznih mednarodnih mejnih prehodih

Vsi mednarodni mejni prehodi v Prekmurju so bili v rokah slovenske milice in carine. Komunikacije za dostop do mejnih prehodov so bile blokirane z različnimi ovirami, in sicer od tovornih vozil do kontejnerjev, tako da dostop posebnih enot JLA do objektov na mejnih prehodih ni bil možen. Glede na razmere so enote JLA morale uporabiti vertikalni manever za okrepitev enot v karavlah.

Helikopterski desant JLA z okrepitvami za zavzetje mednarodnega mejnega prehoda v Gederovcih 27. junija (Foto: Jože Pojbič)

Gederovci

Po načrtu Kamen je bil za zavarovanje mejnega prehoda določen 1. odred TO z 48 pripadniki. Enota se je 26. junija zjutraj iz Cankove premaknila v Gederovce in zavzela obrambne položaje na križišču Murska Sobota–Gederovci in Cankova–Petanjci. 27. junija sta se enoti pridružila dva voda 1. diverzantskega odreda, pozneje pa še 3. vod 2. posebne čete. Tako so enote TO šteje v Gederovcih skupaj 102 pripadnika.

Nasprotna stran je za zavzetje mejnega prehoda določila dva voda JLA iz karavil Petanjci in Korovci. Pozneje sta dva helikopterja prepeljala v Petanjce še oddelek minometov 120 mm in 15 vojakov, iz vojašnice v Murski Soboti pa se je odpravila okrepitev z 51 pripadniki JLA. Zvečer je nasprotna stran imela na položajih 106 pripadnikov JLA. Kljub večkratnemu pozivu k predaji, se pripadniki JLA niso odzvali. Po izdaji ukaza za odprtje ognja je nekaj po 22. uri prišlo do silovitega obstreljevanja položajev JLA. Zaradi tega so se pripadniki JLA umaknili v karavlo v Petanjcih, dva voda pa sta ostala na položajih. Naslednjega dne, 28. junija, zjutraj so se nadaljevala pogajanja o predaji. Dva voda vojakov JLA sta se nato ob 7.30 predala enotam TO. Ostali obkoljeni pripadniki JLA v karavli so se predali ob 19.00 uri. Mednarodni mejni prehod Gederovci je od 28. junija naprej nemoteno deloval.

Pomenljiv posnetek smerokaza in braniteljev pred JLA v Gederovcih (Foto: Jože Pojbič)

Dolga vas

Mednarodni mejni prehod v Dolgi vasi je JLA poskušala zavzeti dvakrat, najprej 27. junija z enotami 65. obmejnega bataljona, ki so se predale 28. junija dopoldne, zatem pa še z oklepno izvidniško enoto iz Varaždina 28. junija popoldne. Takrat sta JLA zaustavila barikada na petišovskem mostu in živi ščit prebivalcev v hrvaškem Murskem Središču. Prvič je JLA prehod poskušala zavzeti z 62 pripadniki, drugič pa preko petišovskega mostu ni uspelo priti 69 pripadnikom s 13 vozili, od teh je bilo šest oklepnih.

Kuzma

Za zavarovanje mejnega prehoda je bil zadolžen 5. odred TO s 33 pripadniki. Enota se je iz mobilizacijskega zbirališča v Gerlinci 26. junija premaknila v Rogašovce, 27. junija pa v gozd pri Sotini, in sicer nad križišče pred mejnim prehodom, kjer je varovala ovire. Tega dne se je enoti pridružil vod 2. posebne čete. Tako je bilo na položajih 49 pripadnikov TO. Mejni prehod Kuzma je bil ves čas odprt.

Enote JLA so imele 99 vojakov, tri podčastnike in tri častnike. Po dva voda sta bila v karavli Sotina in Trdkova, ostali pa v karavli Kuzma. Del enote iz Kuzme, in sicer 23 vojakov, je zavzel položaje v bližini starega mejnega prehoda, od koder so pošiljali opazovalce na nov mejni prehod. Enota TO se je 28. junija premaknila do položajev omenjene enote in jo pozvala k predaji. Ker se niso hoteli predati in so se začeli pomikati proti karavli Kuzma, je bil izstreljen opozorilni strel nad glave vojakov. Prišlo je do predaje. Naslednji dan, 28.

junija, je enota TO obkolila vojake v karavli Sotina. Ti so se predali brez boja.

Zatem so enote TO dobile nalogo, da zavzamejo karavlo Kuzma, v kateri so ostali predvsem desetniki iz Celja in kapetan Stojanović, saj so ostali vojaki na skrivaj zapustili karavlo. Ker se kljub pozivu niso predali, je bil 2. julija izvršen napad na karavlo. V boju je padel kapetan Stojanović, predalo pa se je 17 desetnikov JLA.

Levo spominsko obeležje na Tromejniku v Občini Kuzma iz leta 1924, ko so bile prvič dokončno določene prekmurske meje v takratni državi.

Desno spominsko obeležje v Kuzmi, posvečeno slovenskim braniteljem meje leta 1991 (FA: Občina Kuzma)

Hodoš

Za zavzetje mednarodnega mejnega prehoda Hodoš je bil določen 3. odred TO z 28 pripadniki. Odred je 27. junija okrepil vod posebne čete in dva voda 2. odreda TO. Na položajih je bilo 68 pripadnikov TO. Enote JLA so imele za obkolitev na razpolago najprej 30 vojakov iz karavil Hodoš, Čepinci in Prosenjakovci. Pozneje je bilo s helikopterjem pripeljanih še 36 vojakov, 15 miličnikov Zveznega sekretariata za notranje zadeve in štirje zvezni cariniki.

Poveljujoči enotam TO je po megafonu pozval nasprotno stran, naj se preda, sicer bo ob 20.30 odprl ogenj. Ker do predaje ni prišlo, se je začelo obstreljevanje položajev JLA. Enote JLA so odgovorile na ogenj. Po enotah TO so streljali celo z netrzajnim topom. Zjutraj, 28. junija, ob 5. uri je bilo ugotovljeno, da so se enote JLA umaknile v karavlo Hodoš. Istega dne so enote TO obkolile karavlo na Hodošu in pozivale pripadnike JLA k predaji. Enote TO so se 29. junija okrepile s pionirskim vodom, 1. julija pa še z vodom vojaške policije in vodom za podporo z dvema netrzajnima topovoma in enim minometom ter s skupino miličnikov. Tako je bilo na položajih 1. julija 128 pripadnikov TO in skupina miličnikov. Naslednjega dne, ko so obkoljene enote JLA izvedele, da je padel kapetan Stojanović in bila zavzeta karavla Kuzma, se je okrog 18. ure predalo 66 vojakov, po en častnik in podčastnik JLA, 15 miličnikov Zveznega sekretariata za notranje zadeve in štirje cariniki Zvezne carinske uprave. S tem so se končale vojne aktivnosti na mejnih prehodih v Prekmurju.

Ob koncu

Na koncu bi rad poudaril nekatera dejstva v zvezi z osamosvojitveno vojno in dogodki na mejnih prehodih v Prekmurju. Mejni prehodi v Prekmurju so bili ves čas vojne v rokah slovenskih miličnikov in carinikov. Enote JLA so se približale mejnim prehodom, vendar nobenega niso zavzele. Pripadniki stalne sestave 75. ObmŠTO Murska Sobota in vsi pripadniki TO smo vse naloge odlično izpeljali. Čeprav smo bili rezervni vojaki, zaposleni v raznih podjetjih in ustanovah, smo vse ukaze nadrejenih izpolnili v celoti. Vsi smo se v tistih časih zavedali, kaj je naša dolžnost in za kaj se zavzemamo in borimo. Poudaril bi rad še dejstvo, da je bila v osamosvojitveni vojni večina poveljnikov odredov in članov stalne sestave območnih štabov bivših članov ZKS. Navedeno dokazuje, da takrat ni bila pomembna politična pripadnost posameznikov, ampak skupni cilj, za katerega smo se borili.

Poleg poveljevanja je imelo medijsko in psihološko delovanje pomembno vlogo v aktivnostih pri obrambi mednarodnih mejnih prehodov in zavzemanju karav. Poveljnik 73. ObmŠTO Mihalič medijem pojasnjuje videnje stanja v 65. obmejnem bataljonu JLA in njegovo pripravljenost za bojevanje. (Video arhiv: RTV SLO)